

๑๐๗. ความมีนัยสำคัญแห่งชีวิต

The Significations of Life

ขอน้อมแด่พระผู้มีพระภาคอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าพระองค์นั้น

In Honor of the Blessed One of the Fully Enlightened One

By Nithee Siripat – Siripat.com and Academiae Network. 2016

ความสำคัญของบทความ

เมื่อพิจารณาถึงแนวโน้มของกระแสสังคมสมัยใหม่ ที่กำลังเข้าครองงำจิตใจคนส่วนใหญ่ที่ดำเนินชีวิตด้วยความประมาท ไม่รู้จักใช้วิจารณญาณ ไม่ใช่ปัญญาไตร่ตรองเรื่องราวต่างๆ ด้วยเหตุและผล หรือบางที กิ่งงชีวิตและงงงายด้วยหลงไหลตามค่านิยมที่ผิดๆ ไม่เป็นตัวของตัวเอง ให้คนอื่นชักนำได้ง่าย แม้จะรู้ว่าสิ่งที่กำลังกระทำอยู่นั้น เป็นสิ่งที่ผิดแห่งบาปชั่วในอกุศลกรรมทั้งหลายที่จะเกิดขึ้นก็ตาม ฉะนั้น ความบกพร่องในการใช้ปัญญาอย่างมีเหตุผล [โยนิโสมนสิการ] จึงกลายเป็นเรื่องใหญ่ในสังคมสมัยใหม่ ที่คนทุกคนต้องฝึกฝนตนเองให้เกิด “สัมมาทิฐิ” อันประกอบด้วย “สติสัมปชัญญะ” เป็นรากแก่นสำคัญในชีวิต สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเห็นและค้นพบอริยสัจธรรมแห่งชีวิต โดยเป็นผู้รู้แจ้งโลกและชีวิตตามเป็นจริง อนึ่ง พระองค์ได้ทรงอธิบายสภาวะแห่งชีวิตอย่างละเอียด และแนวทางอันประเสริฐในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องและประกอบด้วยสภาวะอันเยี่ยมแห่งชีวิต ที่เรียกว่า “ความตรัสรู้ด้วยตนเองโดยชอบ” อันแสดงถึงความมีนัยสำคัญต่อชีวิต เพื่อความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งหลายและทุกข์ทั้งปวง ที่มันหมายให้บรรลุดัง “บรมธรรมแห่งนิพพาน” นั่นคือ การวางเฉยต่อวิถีชีวิตเพราะเห็นตามเป็นจริง [อุเบกขานิमितตลอดกาล] และเพราะว่า ได้เกิดปัญญารู้เห็นนามรูปแห่งชีวิตโดยไตรลักษณ์ [อนิจจสัญญา-ทุกขสัญญา-อนัตตสัญญา] อันเป็นความว่างเปล่าแห่งสูญญตา [อนัตตตา] ฉะนั้น การละเลยไม่ใส่ใจอย่างจริงจังกับวิถีชีวิตที่ผ่านๆ ไปในแต่ละวันนั้น ย่อมเป็นการทำร้ายตนเองอย่างน่าเสียดายและไม่ควรให้อภัย เมื่อคนเรารู้ว่าทำผิด และยอมปรับปรุงแก้ไขใหม่ให้ได้ ย่อมได้รับคำสรรเสริญจากพระอริยเจ้าทั้งหลายอย่างแน่นอน ก็ไม่ต้องรอช้าอะไรอีกเลย ก็เริ่มได้เลยในวินาทีนี้ด้วยความสวัสดิ์ ก็นี่แหละคือชีวิตจริงๆ.

บทความที่ ๑๐๗ ประจำปี ๒๕๕๕ – ความมีนัยสำคัญแห่งชีวิต

การค้นหาความหมายของชีวิตสำหรับตนเองนั้น เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งยวด เพราะเป็นการค้นหาจุดมุ่งหมายที่จะดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องต่อไปในอนาคต เพื่อไม่ให้เป็น “ชนผู้หลงทิศ” ฉะนั้น การใช้ปัญญาค้นหาเหตุผลของชีวิตตามเป็นจริงนั้น เป็นการหาหนทางในการอยู่รอดในสังคม ที่แสดงถึงนัยสำคัญอย่างสูงแห่งความสำเร็จ ไม่ว่าจะเป็นทางโลกหรือทางธรรมก็ตาม ความชัดเจนถูกต้องจึงเป็นปัจจัยสำคัญเช่นกัน ว่าบุคคลนั้นจะค้นหาได้จริงหรือไม่ แต่อย่างไรก็ตาม พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงชี้คำตอบเกี่ยวกับชีวิตได้ดีที่สุดและไม่เหลือข้อกังขาสงสัยใดๆ อีกเลย ก็ขึ้นอยู่กับว่าบุคคลนั้นจะน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ประเสริฐของพระองค์มาถือปฏิบัติตามอย่างจริงจังหรือไม่ ในการปฏิบัติธรรมนั้น ต้องทำความเข้าใจให้ชัดเจนถูกต้อง ให้เกิดความเห็นชอบแห่ง “สัมมาทิฐิ” เป็นอย่างดี แล้วค่อยลงมือปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดเพื่อหวังผลสำเร็จในการปฏิบัติธรรมนั้นๆ ด้วย กล่าวโดยสรุป ต้องเกิดปริชาหยังรู้ในธรรมทั้งปวงอย่างรู้แจ้งแทงตลอด ที่เรียกว่า “ความตรัสรู้” [สัมโพธิ-สัมโพธิญาณ] นั่นคือ สามารถบรรลุถึง “บรมธรรม-นิพพาน” ได้ ที่เรียกอีกอย่างว่า “พระอรหันต์” ผู้ปราศจาก โสกะ-ปริเทวะ-ทุกข-โทมนัส-อุปายาส เป็นธรรมดา ในฐานะดังกล่าวนี้ ไม่ใช่เรื่องที่จะเกิดขึ้นไม่ได้ในชีวิตของทุกคน ถ้าทุกคนตั้งใจทำจริงด้วยศรัทธาและฉันทะที่แรงกล้า แม้จะประสบอุปสรรคใดๆ ก็ไม่ถอยหนีจากภาระหน้าที่ของตนในการปฏิบัติธรรมนั้นๆ ฉะนั้นในการค้นหานัยสำคัญของชีวิตนั้น ย่อมหมายถึงการหลุดพ้นจากสังสารวัฏฏ์ หรือสังสารทุกข์ ที่เกี่ยวรัดไว้กับกรรมและวิบากอยู่กับโลกียะ เพื่อข้ามกองทุกข์ทั้งปวงไปสู่โลกุตระให้ได้ ซึ่งไม่ใช่การต่อสู้ชีวิตเพื่อให้สุขสบายบนโลกนี้เพียงอย่างเดียว และไร้จุดหมายที่ผู้เจริญแล้วพึงกระทำตามสิ่งที่พระอริยเจ้าทั้งหลายต่างสรรเสริญ เพราะฉะนั้น “พุทธธรรม” จึงเป็นบาทวิถีของสัตบุรุษพึงประพฤติตามอย่างยิ่งยวด

คำว่า “พุทธธรรม” หมายถึง (๑) ธรรมของพระพุทธเจ้า (๒) ธรรมที่ทำให้เป็นพระพุทธเจ้า ได้แก่ “พุทธการกธรรม” นั่นคือ “บารมี ๑๐” ใน อรรถกถาแห่งทีฆนิกาย ได้จำแนกพุทธธรรมว่ามี ๑๘ อย่าง ดังนี้

๑. พระตถาคตไม่ทรงมีกายทุจริต
๒. ไม่ทรงมีวจีทุจริต
๓. ไม่ทรงมีมโนทุจริต
๔. ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอดีต
๕. ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในอนาคต
๖. ทรงมีพระญาณไม่ติดขัดในปัจจุบัน
๗. ทรงมีกายกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ
๘. ทรงมีวจีกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ
๙. ทรงมีมโนกรรมทุกอย่างเป็นไปตามพระญาณ
๑๐. ไม่มีความเสื่อมฉันทะ [ฉันทะไม่ลดถอย]
๑๑. ไม่มีความเสื่อมวิริยะ [ความเพียรไม่ลดถอย]

- ๑๒. ไม่มีความเสื่อมสติ [สติไม่ลดถอย]
- ๑๓. ไม่มีการเล่น
- ๑๔. ไม่มีการพูดพลาต
- ๑๕. ไม่มีการทำพลาต
- ๑๖. ไม่มีความผลุนผลัน
- ๑๗. ไม่มีพระทัยที่ไม่ชวนขวย
- ๑๘. ไม่มีอกุศลจิต

นอกจากนี้ “พุทธธรรม” ยังหมายถึง *ธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้* ดังนี้ (๑) “โพธิปักขิยธรรม ๓๗-อภิญญาเทสิตธรรม ๓๗” [เรียกอีกอย่างว่า “สันติบาท” คือ ธรรมที่เป็นไปเพื่อการบรรลุสันติ หรือเรียกว่า “อมตบาท-นิพพานบาท-เสรีธรรม-ธรรมเสรี”] คือ ธรรมอันเป็นฝักฝ่ายแห่งความตรัสรู้ หรือธรรมที่เกี่ยวพันแก่อริยมรรค ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔-สัมมัปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทรีย์ ๕-พลัง ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมีองค์ ๘ และ (๒) “ปัญญาภูมิ ๖-วิปัสสนาภูมิ ๖” คือ ธรรมที่เป็นภูมิของวิปัสสนา ธรรมทั้งหลายอันเป็นพื้นฐานที่จะมองดูรู้เข้าใจ ให้เกิดปัญญาเห็นแจ้งตามเป็นจริง ได้แก่ ชั้น ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘-อินทรีย์ ๒๒-อริยสัจ ๔-ปัจฉิจสมุปปบาท ๑๒ รวมทั้ง “ปัจฉิจธรรม” อื่น ๆ ได้แก่ *ปัจฉิจสมุปปันนธรรม ๖* [อทธา ๓-สังเขป ๔-สนธิ ๓-วัฏฏะ ๓-อาการ ๒๐-มูล ๒] และ *ปัจฉิจ ๒๔* เป็นอาทิ

ฉะนั้น ผู้เจริญธรรมตามหลักพุทธธรรมให้สมบูรณ์บริบูรณ์ได้ บุคคลนั้นย่อมเข้าถึง “พุทธภาวะ” ได้ คือ *ความเป็นพระพุทธเจ้า* และต้องเข้าถึง “ความเป็นอัครตนาถะ” คือ พึ่งตนเองได้ด้วยการใช้ “ปัญญาและเหตุผล” ที่เรียกว่า “อัครตहितสมบัติ” (ข้อ ๑ ในพุทธคุณ ๒) หมายถึง ความถึงพร้อมแห่งประโยชน์ตน ที่เรียกว่า “พระอรหันตจิตตาสพ” ในความเป็นอริยบุคคลดังกล่าวได้นั้น ย่อมเกิดจากการแสวงภาวะที่เจริญอันประเสริฐ [*อริยปริยสนา* (ข้อ ๒ ในปริยสนา ๒) แสวงหาอย่างอารยะ ใฝ่แสวงธรรมอันเกษม คือ *นิพพาน*] โดยรวมหมายถึง ทางสายกลางแห่งปัญญา ที่เรียกว่า “มัชฌิมาปฏิปทา” หรือ “อริยมรรคมีองค์ ๘” ด้วยเหตุนี้ บุคคลผู้เป็นชาวพุทธทั้งหลาย จึงควรรู้เห็นเข้าใจอย่างถูกต้องถึงนัยสำคัญของชีวิตที่ตนเป็นเจ้าของ ว่าจะต้องบรรลุความตรัสรู้ธรรมวิเศษทั้งหลายให้ได้ด้วยการใช้ปัญญาและเหตุผล [สัมโพธิญาณ (อาสวักขญาณ) - ทิพพจักขุญาณ (ปัจฉิจสมุปปบาท) - สัมมสนญาณ (ไตรลักษณ์)] เพื่อเข้าถึงความจริงอันประเสริฐที่ทำให้บุคคลกลายเป็นพระอริยบุคคลได้จริง นั่นคือ “อริยสัจ ๔” [ทุกขอริยสัจ-ทุกขสมุทัยอริยสัจ-ทุกขนิโรธอริยสัจ-ทุกขนิโรธคามินีปฏิปทาอริยสัจ] พร้อมด้วย “กิจในอริยสัจ ๔” [ปริญญา-ปหานะ-สังนิกิริยา-ภาวนา] ส่วนกระบวนการชำระไตรสิกขาให้บริสุทธิ์สัมบูรณ์นั้น เรียกว่า “วิสุทธิ ๗” เพื่อเข้าให้ถึงอริยสัจธรรม [อริยสัจ ๔] และบรมธรรมแห่งนิพพาน

“วิสุทธิ ๗” หมายถึง ความบริสุทธิ์ที่สูงขึ้นไปเป็นขั้นๆ ธรรมที่ชำระสัตว์ให้บริสุทธิ์ ยัง ไตรสิกขาให้บริบูรณ์ เป็นขั้นๆ ไปโดยลำดับ จนบรรลุจุดหมายคือนิพพาน ได้แก่

- (๑) “ศีลวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งศีล นั่นคือ รักษาศีลตามภูมิขั้นของคนให้บริสุทธิ์ และให้ เป็นไปเพื่อสมาธิ วิสุทธิมีคักว่า ได้แก่ ปาฏิวิสุทธิศีล ๔
- (๒) “จิตตวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งจิต นั่นคือ ผีอกบวมจิตจนบังเกิดสมาธิพอเป็นบาทฐานแห่ง วิปัสสนา วิสุทธิมีคักว่า ได้แก่ สมาบัติ ๘ พร้อมทั้งอุปจาร
- (๓) “ทัญญวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งทัญญ นั่นคือ ความรู้เข้าใจมองเห็นนามรูปตามสภาวะที่เป็น จริ่งเป็นเหตุข่มความเข้าใจผิดว่าเป็นสัตว์บุคคลเสียได้ เริ่มดำรงในภูมิแห่งความไม่หลงผิด ข้อ นี้จัดเป็นขั้นกำหนดทุกขสังข
- (๔) “กัังขาวิตรณวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งญาณเป็นเหตุข่มพ้นความสงสัย ความบริสุทธิ์ขั้นที่ ทำให้กำจัดความสงสัยได้ นั่นคือ กำหนดรู้ปัจจัยแห่งนามรูปได้แล้วจึงสิ้นสงสัยในกาลทั้ง ๓ ข้อนี้ตรงกับ ธรรมฐิติญาณ-ยถาภูตญาณ-สัมมาทัสสนะ ข้อนี้จัดเป็นขั้นกำหนดสมุทัยสังข
- (๕) “มคคคณทัสสนวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งญาณที่รู้เห็นว่าเป็นทางหรือมิใช่ทาง นั่น คือ เริ่มเจริญวิปัสสนาต่อไปด้วยพิจารณากาลป จนมองเห็นความเกิดขึ้น และความเสื่อมไป แห่งสังขารทั้งหลาย อันเรียกว่า อุทยัพพยานุปีสสนา เป็น ตรณวิปัสสนา คือ วิปัสสนาญาณ อ่อนๆ แล้วมีวิปัสสนูปกิเลส เกิดขึ้น กำหนดได้ว่าอุปกิเลสทั้ง ๑๐ แห่งวิปัสสนานั้นมิใช่ทาง [วิปัสสนูปกิเลส ๑๐: โอภาส-ญาณ-ปีติ-ปีสตัทธิ-สุข-อิโมกข์-ปีคคาหะ-อุปัญฐาน-อุเบกขา- นิกันติ] ส่วนวิปัสสนาที่เริ่มดำเนินเข้าสู่วิถีนั่นแลเป็นทางถูกต้อง เตรียมที่จะประคองจิตไว้ใน วิถี คือ วิปัสสนาญาณ นั้นต่อไป ข้อนี้จัดเป็นขั้นกำหนดมคคสังข
- (๖) “ปฏิบัติญาณทัสสนวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งญาณอันรู้เห็นทางดำเนิน นั่นคือ ประกอบ ความเพียรในวิปัสสนาญาณทั้งหลายเริ่มแต่ อุทยัพพยานุปีสสนาญาณ ที่พ้นจากอุปกิเลสดำเนิน เข้าสู่วิถิต่างแล้วนั้น เป็นต้นไป จนถึง สังขานุโลมิกญาณ หรือ อนุโลมญาณ อันเป็นที่สุดแห่ง วิปัสสนา ต่อแต่นี้ก็จะเกิด โคตรญาณ คั่นระหว่างวิสุทธิข้อนี้กับข้อสุดท้าย เป็นหัวต่อแห่ง ความเป็นปุถุชน กับ ความเป็นอริยบุคคล โดยสรุป วิสุทธิข้อนี้ ก็คือ วิปัสสนาญาณ ๘ [อุทยัพพญาณ-กัังคญาณ-ภยญาณ-อาทินวญาณ-นิพพิทาญาณ-มัญญิตุกัมยตาญาณ-ปฏิบัติสังขา ญาณ-สังขารูปกขาญาณ-อนุ โลมญาณ]
- (๗) “ญาณทัสสนวิสุทธิ” คือ ความหมัดจดแห่งญาณทัสสนะ นั่นคือ ความรู้ใน อริยมรรค ๔ หรือ มรรคญาณ [โลกุตตรมรรค] อันเกิดถัดจาก โคตรญาณ เป็นต้นไป เมื่อมรรคเกิดแล้วผลจิตแต่ ละอย่างย่อมเกิดขึ้นในลำดับถัดไปจาก มรรคญาณ นั้นๆ ความเป็นอริยบุคคลย่อมเกิดขึ้นโดยวิ สุทธิข้อนี้ เป็นอันบรรลุผลที่หมายสูงสุดแห่งวิสุทธิ หรือ ไตรสิกขา หรือการปฏิบัติธรรมใน พระพุทธศาสนาทั้งสิ้น

ด้วยเหตุนี้ ในการปฏิบัติธรรม การบำเพ็ญเพียรภาวนา ที่เรียกว่า “**ประพาศิทธิพรหมจรรย์**” นั้น จึงไม่ใช่เรื่องมาทำกันเล่นๆ เพราะเป็นเรื่องการใช้ปัญญาและเหตุผลขั้นสูงอย่างละเอียดประณีต และไม่ใช่เรื่องจี้โก้ที่จะมาพูดหลอกกันเล่น เพราะผู้ลงทุนในการปฏิบัติธรรมนั้น ต้องลงทุนด้วยชีวิตทั้งหมด จึงจะประสบความสำเร็จในการบรรลุธรรมวิเศษขั้นสูงนี้ได้ ความเข้าใจอย่างถูกต้องตามคลองธรรม “**สัมมาทิฏฐิ**” นั้น จึงเป็นเรื่องสำคัญ ที่เรียกว่า “**สัมมาทัสสนะ**” คือ การเห็นความถูกต้องที่มั่นคงแห่งธรรมทั้งหลาย หรือการพิจารณาว่า จุดมุ่งหมายของชีวิตคืออะไร และที่จำเป็นต้องทำให้บรรลุความสำเร็จได้ พระพุทธเจ้าทรงแสดงรายละเอียดความหมายหรือความสำคัญแห่งชีวิต [เบญจขันธ์-ขันธ์ ๕] ไว้เป็นพระธรรมคำสอนของพระองค์อย่างละเอียดเป็นอัครจรรยา จนบุคคลผู้ประพาศิทธิปฏิบัติตามสามารถเข้าใจได้และหลุดพ้นอันยอดเยี่ยมจากการถือครองยึดมั่นในขันธ์ [อุปาทิ] ทั้งหลายนั้น ที่เรียกว่า “**อุปาทานขันธ์**” โดยให้พิจารณา [สัมมาสนะ-โยนิโสมนสิการ] ด้วยการปล่อยวาง การวางเฉยในอารมณ์ใดๆ ที่เกิดจากการสัมผัสกระทบกัน [ผัสสะ ๖ คือ ความประจวบกันแห่ง **อายตนะภายใน ๑ อายตนะภายนอก ๑ และ วิญญาณ ๑** ได้แก่ จักขุสัมผัส-ความกระทบทางตา คือ ตา + รูป + จักขุวิญญาณ ๑ โสตสัมผัส-ความกระทบทางหู คือ หู + เสียง + โสตวิญญาณ ๑ ฆานสัมผัส-ความกระทบทางจมูก คือ จมูก + กลิ่น + ฆานวิญญาณ ๑ ชิวหาสัมผัส-ความกระทบทางลิ้น คือ ลิ้น + รส + ชิวหาวิญญาณ ๑ กายสัมผัส-ความกระทบทางกาย คือ กาย + โภกฐัพพะ + กายวิญญาณ ๑ มโนสัมผัส-ความกระทบทางใจ คือ ใจ + ธรรมารมณ์ + มโนวิญญาณ] ระหว่าง “**อายตนะ ๑๒**” ดังนี้

- (๑) “**อินทรีย์ ๖**” [สพายตนะ-ทวาร ๖] หรือ “**อายตนะภายใน ๖**” คือ ทางรับรู้อารมณ์ ได้แก่ จักขุทวาร-ทวารคือตา ๑ โสตทวาร-ทวารคือหู ๑ ฆานทวาร-ทวารคือจมูก ๑ ชิวหาทวาร-ทวารคือลิ้น ๑ กายทวาร-ทวารคือกาย ๑ มโนทวาร-ทวารคือใจ ๑
- (๒) “**อารมณ ๖**” [พาหิรายตนะ] หรือ “**อายตนะภายนอก ๖**” หมายถึง ที่เชื่อมต่อให้เกิดความรู้ แดนต่อความรู้ฝ่ายภายนอก ได้แก่ รูปะ-รูป สิ่งที่เห็น หรือ วัณณะ คือสี ๑ สัทตะ-เสียง ๑ คันธะ-กลิ่น ๑ รสะ-รส ๑ โภกฐัพพะ-สัมผัสทางกาย สิ่งที่ถูกต้องกาย ๑ ธรรม-ธรรมารมณ์-อารมณ์ที่เกิดกับใจ สิ่งที่ใจนึกคิด

นอกจากนี้ พระสัมมาสัมพุทธเจ้ายังอธิบายถึง “**ชีวิต**” [ขันธ์ ๕] ว่าอยู่ในสถานะที่เป็น “**ธาตุ ๑๘**” หมายถึง สิ่งที่ทรงสภาวะของตนอยู่เอง ตามที่เหตุปัจจัยปรุงแต่งขึ้น เป็นไปตาม “**ธรรมนิยาม ๓**” คือ **กำหนดแห่งธรรมคา** [สามัญลักษณะแห่งไตรลักษณ์ พิจารณาให้เห็นโดย “**สัมมสนญาณ**” ข้อ ๓ ในญาณ ๑๖] ไม่มีผู้สร้างผู้บันดาล และมีรูปลักษณะกิจการเป็นแบบจำเพาะตัว อันพึงกำหนดเอาเป็นหลักได้แต่ละอย่างๆ

- (๑) จักขุธาตุ - **ธาตุคือจักขุปสาท**
- (๒) รูปธาตุ - **ธาตุคือรูปารมณ์**
- (๓) จักขุวิญญาณธาตุ - **ธาตุคือจักขุวิญญาณ**
- (๔) โสตธาตุ - **ธาตุคือโสตปสาท**
- (๕) สัทธาธาตุ - **ธาตุคือสัททารมณ์**

- (๖) โสตวิญญาณธาตุ –ธาตุคือโสตวิญญาณ
- (๗) ฆานธาตุ –ธาตุคือฆานปสาท
- (๘) คันธธาตุ –ธาตุคือคันธารมณ
- (๙) ฆานวิญญาณธาตุ –ธาตุคือฆานวิญญาณ
- (๑๐) ชิวหาธาตุ –ธาตุคือชิวหาปสาท
- (๑๑) รสธาตุ –ธาตุคือรสารมณ
- (๑๒) ชิวหาวิญญาณธาตุ –ธาตุคือชิวหาวิญญาณ
- (๑๓) กายธาตุ –ธาตุคือกายปสาท
- (๑๔) โผฏฐัพพธาตุ –ธาตุคือโผฏฐัพพารมณ
- (๑๕) กายวิญญาณธาตุ –ธาตุคือกายวิญญาณ
- (๑๖) มโนธาตุ –ธาตุคือมโน
- (๑๗) ธรรมธาตุ –ธาตุคือธรรมารมณ
- (๑๘) มโนวิญญาณธาตุ –ธาตุคือมโนวิญญาณ

ในการพิจารณาองค์ประกอบในชีวิตเป็นธาตุธรรมชาติ นั้น มีจุดประสงค์เพื่อให้เกิดความเข้าใจอย่างถูกต้องตาม “กฎธรรมชาติ” ในฝ่าย “รูปธรรม” [Materiality] คือ สิ่งที่มีรูป นั่นคือ รูปขั้นทั้งหมด ที่เรียกว่า “**รูปิโน ฐมมา**” และ “นามธรรม” [Immateriality] คือ สิ่งที่ไม่มียุบ นั่นคือ นามขั้น ๔ และนิพพาน ที่เรียกว่า “**อรูปิโน ฐมมา**” แม้กระบวนการคิดนั้นจะเป็นเรื่อง “จิตวิญญาณ” [Spiritualism] หรือ “จิตตนิยม” [Idealism] ก็ตาม แต่ก็ให้พิจารณาตามสภาพเป็นจริงหรือ “**สัจนิยม**” [Realism] ซึ่งการนึกคิดในลักษณะดังกล่าวนี้เรียกว่า “**วิธีทางวิทยาศาสตร์**” [Scientific Methods] ที่จัดเป็นเรื่องรูปธรรมฝ่ายจิต [Objectivism] และนามธรรมฝ่ายจิต [Subjectivism] ไม่ใช่ยึดมั่นในฝ่าย “**วัตถุนิยม**” [Materialism] ประเด็นสำคัญ ก็คือ ในระบบกระบวนการคิดพิจารณาธรรมทั้งปวงนั้น พระพุทธธรรมให้พิจารณาจาก (๑) “**นาม-นามธรรม**” คือ สภาวะแห่งความไม่มีตัวตน-**อนัตตา** [วิวิญญะ] ไปสู่ (๒) “**รูป-รูปธรรม**” คือ สภาวะแห่งความมีตัวตน-**อัตตา** [วิญญะ] เมื่อพิจารณาในหลักการทางทฤษฎีหรือหลักธรรม ที่เรียกว่า “**ธรรมนิยาม ๓**” ได้แก่ (๑) **สังขารทั้งหลาย ไม่เที่ยง** (๒) **สังขารทั้งหลาย เป็นทุกข์** และ (๓) **ธรรมทั้งปวง เป็นอนัตตา** หรือเรียกอีกอย่างว่า “**สามัญลักษณะแห่งไตรลักษณ์**” ได้แก่ (๑) **อนิจจตา-ความไม่เที่ยง** (๒) **ทุกขตา-ความทุกข์** และ (๓) **อนัตตตา-ความไม่ใช่ตัวตน** เรียกสามัญว่า “**อนิจจัง-ทุกขัง-อนัตตา**” เมื่อเกิดความเข้าใจอย่างนี้ดีแล้ว ก็ให้ทำจิตให้ว่าง ด้วยการปล่อยวาง ไม่ยึดมั่นถือมั่น ในธรรมทั้งปวง ให้เกิด “**อุปาทานขั้น**” [อิตตาภินิเวส] อันเป็นเหตุนำไปสู่ความทุกข์เพราะไม่มีสติสัมปชัญญะ [อวิชชา] หรือหลงใหลมกมาย [โมหะ-สัมโมหะ] หรือก่อความเดือดร้อนขึ้นในใจตนเอง [ทำวิปฏิสาร] อย่างไม่สิ้นสุด ที่เรียกว่า “**สงสารทุกข์**” หรือ “**อุปาทานขั้น ๕** เป็นทุกข์-อุปาทานทุกข์” เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นต้องเจริญภาวนาไว้ด้วย “**อุเบกขานิमित**” ตลอดกาล นั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม มีข้อคิดอย่างหนึ่งพึงพิจารณาเป็นพิเศษ คือ การทำใจให้เป็นกลางอย่างสมดุลในธรรมทั้งหลาย [อทุกขมสุขเวทนา] ที่ปรากฏอยู่ในสภาวะแห่งจิตในปัจจุบันธรรม โดยเฉพาะการเข้าไปปรุงแต่งในบรรดาธรรมเหล่านั้น ที่เรียกว่า “สังขตะ-สังขตธรรม” คือ สิ่งที่ปรุงแต่งด้วยเหตุปัจจัย ไม่ว่าจะ “เจตนา ๖” [สัญญาเจตนา ๖-อภิสังขาร ๓] หรือไม่มี “เจตนา ๖” ก็ตาม ย่อมเป็นการสร้างกรรมใหม่ให้เกิดขึ้นใน “สังสารวัฏฏ์” อย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ฉะนั้น ความเข้าใจถูกต้องตามกำหนดแห่งธรรมคา [ไตรลักษณ์-ธรรมนิยาม ๓] แล้วค่อยวางเฉยเป็นกลางในอารมณ์ต่างๆ ที่ผ่านทางอินทรีย์ทั้งหลายนั้น อย่างสงบด้วยจิตเป็นสมาธิ [จุดตกฉาน-จิตประภัสสร] บุคคลนั้นย่อมมีปรีชาหยั่งรู้เข้าถึง “สัจจภาวะแห่งนิพพาน” ได้ ไม่ช้าก็เร็วในชาตินี้ นั่นหมายความว่า บุคคลนั้นสามารถนำพาชีวิตไปได้ถูกทางแห่งอริยมรรคอย่างมีนัยสำคัญ ไม่เข้าไปสู่กระแสแห่งความวิบัติอย่างวิการใดๆ ดำเนินชีวิตอยู่ในแนวทางปฏิบัติทางสายกลางได้อย่างถูกต้อง ไม่เป็นปรปักษ์ต่อ “หลักมัชฌิมาปฏิปทา” [อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยสัจ ๔] ที่ต้องพิจารณาธรรมอย่างอื่นเข้ามาประกอบด้วย เช่น “พุทธโอวาท ๓” ได้แก่ (๑) “สพฺพปาปสฺส อภินิหาร” ไม่ทำความชั่วทั้งปวง (๒) “กุสฺสสุปฺปสมฺปทา” ทำความดีให้เทียบพร้อม (๓) “สจิตฺตปริโยทปนํ” ทำใจของตนให้สะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งมีนัยตรงกับหลักธรรม “สัมมปฺปธาน ๔” (ข้อ ๒ ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗) คือ ความเพียรชอบ ความเพียรใหญ่ [ปักคาหะ-ความเพียรที่พอดี] ได้แก่ (๑) สํวรปฺปธาน-เพียรระวังหรือเพียรปิดกั้น (๒) ปฺปทานปฺปธาน-เพียรละหรือเพียรกำจัด (๓) ภาวนาปฺปธาน-เพียรเจริญ (๔) อนุรํกษาปฺปธาน-เพียรรักษา หรือ “สัมมาวายามะ” (ข้อ ๖ ในอริยมรรคมีองค์ ๘) คือ พยายามชอบ แต่อย่างไรก็ตาม ในการปรารถนาความเพียร [วิริยารัมภะ] นั้น ต้องนำด้วย “สติสัมปชัญญะ-สัมมาสติ” (ข้อ ๗ ในอริยมรรคมีองค์ ๘) คือ สติปัญญา หรือประกอบด้วยปัญญาและเหตุผล ซึ่งตรงกับ “สติปัญฺฐาน ๔” (ข้อ ๑ ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗) คือ ธรรมเป็นที่ตั้งแห่งสติ ข้อปฏิบัติมีสติเป็นประธาน การตั้งสติกำหนดพิจารณาสิ่งทั้งหลายให้รู้เห็นเท่าทันตามความเป็นจริง การมีสติกำกับดูสิ่งต่างๆ และความเป็นไปทั้งหลาย โดยรู้เท่าทันตามสภาวะของมัน ไม่ถูกรอบ ได้แก่ กายานุปัสสนา-สติปัญฺฐาน ๑ เวทนานุปัสสนา-สติปัญฺฐาน ๑ จิตตานุปัสสนา-สติปัญฺฐาน ๑ ชัมมานุปัสสนา-สติปัญฺฐาน ๑) เพราะในธรรมข้อนี้ จะมี “สติสัมปชัญญะ” อยู่ด้วยใน “สัมปชัญญะ” (ข้อ ๓ ในกายานุปัสสนา-สติปัญฺฐาน) เมื่อเกิด “สติปัญญา” ขึ้นดีพร้อมบริบูรณ์แล้ว ย่อมคิดได้ว่าต้องหมั่นเพียรในการเจริญสมาธิภาวนา [สมถะ-รูปฉาน ๔] ที่เรียกว่า “สัมมาสมาธิ” คือ ตั้งจิตมั่นชอบ และในทางกลับกันนั้น “สมาธิ-เอกัคคตาแห่งสมาธิ” ทำหน้าที่ชำระ “จิตแห่งสติ” [ทสฺสนะ-อุปีฏฺฐาน (สติแก่กล้า-สติชัด) คือ จิตตัวผู้วิปัสสนาหรือพิจารณา สภาวะธรรมทั้งหลาย] และ “จิตแห่งสัมปชัญญะ” [ญาณ (ความหยั่งรู้)-อภิญญา] หรือ “สติสัมปชัญญะ” ให้สะอาดบริสุทธิ์จากกิเลสนิวรณ์ทั้งหลาย [จิตประภัสสร คือ จิตเดิมแท้ที่ยังว่างอยู่ ยังไม่ถูกอะไรปรุงแต่ง ยังไม่ถูกหุ้มห่อด้วยกิเลส ไม่ถูกหุ้มห่อด้วยผลของกิเลส คือ ความดี ความชั่ว เป็นต้น เหมือนอย่างเพชร มันมีรัศมีในตัวมันเอง มันเรืองแสงของมันได้ เหมือนอย่างจิตเดิมแท้ประภัสสร แต่เป็นอยู่ตามธรรมชาติ มันจึงเปลี่ยนแปลงได้ มันจึงต้องมีการอบรมจนเป็นประภัสสรที่ถาวร ชนิดที่ไม่มีอะไรมาปรุงแต่งให้เปลี่ยนแปลงได้] โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ทำให้เกิด “ญาณทัสสนะ” คือ การหยั่งรู้ยังเห็น หรือ การเห็นด้วยญาณหรือปัญญา

ญาณ ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการพิจารณาไตร่ตรองสภาวะธรรมทั้งหลายในวิปัสสนาภูมิหรือการเจริญภาวนา
กรรมฐาน ที่ทำให้เกิดทั้ง “วิชา” คือ ความรู้แจ้ง ความรู้วิเศษ และ “ญาณ” คือ การหยั่งรู้ รวมทั้ง “อภิญญา”
คือ ความรู้ยิ่งยวด อันนำไปสู่ “สัมโพธิ์-อาสวัภยยะ” คือ ความตรัสรู้

ดังนั้น จะเห็นได้ว่า พระพุทธเจ้าทรงบรรยายถึงความน่าอัศจรรย์ ที่ปรากฏอยู่ใน “จิตวิญญานแห่ง
ชีวิต” [เบญจขันธ์-ขันธ์ ๕] อย่างละเอียดประณีต ไม่ลำสมัยหรือตกยุคหรือคร่ำครึเช่นบางคนคิดเอาเองว่า
พระพุทธศาสนาไม่ทันสมัยนรกที่เป็นอยู่ เพราะไม่มีโอกาสหรือบุญวาสนาที่จะได้ศึกษากันอย่างจริงจัง หรือ
ได้ศึกษาอย่างถูกวิธีที่ควรจะเป็น เพราะฉะนั้น พระพุทธศาสนาตอบโจทย์คำถามเกี่ยวกับ “ชีวิต” ได้เสมอ
อย่าได้ระแวงสงสัยอีกเลย จงศรัทธาเลื่อมใสอย่างถูกวิธีโดยใช้ปัญญาและเหตุผล อย่าได้เชื่ออะไรอย่างงมงย
อะไรง่าย ๆ ไม่ว่าในกรณีใดก็ตาม ต้องใช้วิจารณ์ญาณไตร่ตรองหาเหตุผลว่ามีประโยชน์ได้สาระอย่าง
แท้จริงก่อนปลงใจเชื่อ ประการสำคัญ สามารถพิสูจน์ผลแห่งความจริงต่างๆ เหล่านั้น ได้จริง โดยไม่วิปลาส
วิปริตไป ไม่ประกอบด้วย “สติสัมปชัญญะ” [โยนิโสมนสิการด้วยปัญญาและเหตุผล จนเกิดความรู้แจ้งเห็น
จริง] ในการเข้าถึงความจริงแห่งชีวิตได้นั้น ต้องอาศัยการเจริญภาวนากรรมฐาน ชำระความบริสุทธิ์ใน
ไตรสิกขาให้ได้ ได้แก่ **ศีล-สมาธิ-ปัญญา** ไม่ได้เป็นเรื่องต้องจ่ายเงินทองไปซื้อเอามาเป็นเจ้าของแต่อย่างใด
ถ้ามีความปรารถนาจะศึกษาอย่างแท้จริง ทุกอย่างก็เริ่มที่จิตใจตนเอง พิจารณาภายใน [นามรูป] ว่ามีสภาวะ
แห่งจินแปรปรวนไปอย่างไรจากความเป็นจริง [กฎธรรมชาติ] ใช้การกำหนด “สติ” [ความระลึกได้] ตาม
พิจารณาในขณะที่บริสุทธิ์ปราศจากนิเวศน์ [สมาธิ] ทำให้เกิด “**จักขุ-ญาณ-ปัญญา-วิชา-แสงสว่าง**”
[อภิญญา] โดยอาศัยความแก่กล้าของ “**สัมปชัญญะ**” [ความรอบรู้-ปัญญา] เพื่อทำลายความไม่รู้แห่งอวิชา

ตามรายละเอียดในหลักธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้านั้น อาจจะเข้าใจได้ยากเป็นพิเศษสำหรับผู้
ไม่ถนัดใน “**คำศัพท์บัญญัติทางพระพุทธศาสนา**” [Buddhist Terminology] เพราะมีรากศัพท์มาจากภาษา
มคธ หรือภาษาบาลีสันสกฤต แต่ก็ไม่น่าจะยากเกินความพยายามของชาวพุทธ ถ้าจะต้องใจศึกษาค้นคว้ากัน
จริงๆ และลงมือประพฤติปฏิบัติตามจริงๆ เพราะสื่อในการเรียนรู้สมัยใหม่มีพร้อมให้เสมอ ขึ้นอยู่ที่ว่าคน
มันไม่ฝึฝัดหรือฝึฝุดต่างหาก “**ก็ให้เอาชนะใจตนเองให้ได้ แล้วจะชนะอุปสรรคทุกอย่าง**” อาจกล่าวได้ว่า
“**คนทุกวันนี้ มันแพ้ภัยตัวเองเป็นส่วนใหญ่**” ยิ่งถ้าเป็นปรารถนาจะเห็นผลแห่งความสำเร็จในการปฏิบัติ
ธรรมด้วยแล้ว บอกเลยว่า “**เป็นเรื่องปัจจัยจัดตั้ง – เป็นเรื่องเฉพาะตน**” นั่นคือ “**รู้ได้เห็น ได้เฉพาะตน**” ถ้าปฏิบัติ
ให้ถูกแนวทางวิธีตามหลักมัชฌิมาปฏิทา [อริยมรรคมีองค์ ๘] ก็ให้ศึกษาหลักการ ทฤษฎี หรือ หลักธรรมคำ
สอนของพระพุทธเจ้า [พระไตรปิฎก] อย่างถ่องแท้รู้ประจักษ์แจ้งดีแล้ว ค่อยลงมือพิสูจน์ผลแห่งการปฏิบัติ
ธรรมในภาคสนามกันอย่างจริงจัง ที่แนะนำอย่างนี้ เนื่องจากว่าพระพุทธศาสนามีคัมภีร์บันทึกพระพุทธ
ธรรมมายาวนานถึงประมาณ ๒,๖๐๐ ปี แล้ว ไม่ใช่เพียงเขียนบันทึกกันเมื่อวานนี้เสียเมื่อไหร่ ผู้เขียนบันทึกก็
ไม่ใช่ชาวบ้านธรรมดาผู้ไม่รู้จักรัทธิที่ไหน แต่เป็นพระอรหันต์ทั้งนั้น [ท่องจำแบบมุขปาฐะแล้วค่อยนำมา
บันทึกเป็นคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนาในภายหลัง] ความผิดเพี้ยนนั้น คงมิได้ยากมาก แต่ถ้าผู้ปฏิบัติอย่างถูก
วิธีย่อมรู้ได้ด้วยตนเอง เพราะพระพุทธธรรมเป็นอริสัจธรรมที่มีความเป็นสากล อยู่เหนือกาลเวลา ปฏิบัติดี
เมื่อไหร่ ก็รู้ผลแห่งการปฏิบัติเมื่อนั้น ไม่มีผลแห่งการบรรลุธรรมวิเศษแตกต่างกันตามระยะเวลาเลย

นอกจาก พระพุทธเจ้าจะทรงบรรยายธรรมเกี่ยวกับ “ชีวิต” ที่หมายถึง “ปัญญาภูมิ” ได้แก่ ชั้น ๕-อายตนะ ๑๒-ธาตุ ๑๘ แล้ว ก็ควรทำความเข้าใจกับอีกหลักธรรมหนึ่ง ที่เรียกว่า “อินทรีย์ ๒๒” หมายถึง ธรรมที่เป็นเจ้าการใหญ่ ธรรมที่เป็นหลัก เป็นจำเริญ หรือเป็นศูนย์กลางหลัก [ระบบ-Systems] ที่ธรรมหลัก หรือธรรมย่อย [โครงสร้าง-Structures] อันต้องพึ่งพาหรือค้ำชูตาม ให้เห็นหน่วยธรรมหลักที่เด่นขึ้นมา [สภาวะธรรมใดๆ ที่พึ่งพากันเกิดร่วมกันขึ้น-ตถตา] และการที่ธรรมหรือสภาวะธรรมทั้งหลายที่มารวมกันเป็น กลุ่มธรรมหรือสภาวะธรรมใหม่เกิดขึ้น ย่อมเกิดพลังอำนาจ [พละ เช่น พละ ๕-สมถพละ-วิปัสสนาพละ] อัน เป็นไปตามวัตถุประสงค์หลักของ “อินทรีย์” กลุ่มนั้นๆ ดังเช่น อินทรีย์แห่งเวทนา ๕ อินทรีย์แห่งอินทรีย์ ๕-พละ ๕ อินทรีย์แห่งปัญญาอินทรีย์ ๑ เป็นต้น ดังรายละเอียดต่อไปนี้

“อินทรีย์ ๒๒” หมายถึง สิ่งที่เป็นใหญ่ในการทำกิจของตน คือ ทำให้ธรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องเป็นไปตามตน ในกิจนั้นๆ ในขณะที่เป็นไปอยู่นั้น ได้แก่

หมวดที่ ๑

- (๑) “จักขุอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ จักขุประสาท
- (๒) “โสตอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ โสตประสาท
- (๓) “ฆานินทรีย์” –อินทรีย์ คือ ฆานประสาท
- (๔) “ชีวหิณทรีย์” –อินทรีย์ คือ ชิวหาประสาท
- (๕) “กายอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ กายประสาท
- (๖) “มนิณทรีย์” –อินทรีย์ คือ ใจ ได้แก่ จิต ที่จำแนกเป็น ๘๘ หรือ ๑๒๑ ก็ตาม

หมวดที่ ๒

- (๗) “อิตถินทรีย์” –อินทรีย์ คือ อิตถิภาวะ
- (๘) “ปุริสอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ ปุริสภาวะ
- (๙) “ชีวิตินทรีย์” –อินทรีย์ คือ ชีวิต

หมวดที่ ๓

- (๑๐) “สุขินทรีย์” –อินทรีย์ คือ สุขเวทนา
- (๑๑) “ทุกขินทรีย์” –อินทรีย์ คือ ทุกขเวทนา
- (๑๒) “โสมนัสสอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ โสมนัสสเวทนา
- (๑๓) “โทมนัสสอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ โทมนัสสเวทนา
- (๑๔) “อุเปกขินทรีย์” –อินทรีย์ คือ อุเบกขเวทนา

หมวดที่ ๔

- (๑๕) “สัทธินทรีย์” –อินทรีย์ คือ ศรัทธา
- (๑๖) “วิริยอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ วิริยะ
- (๑๗) “สตินทรีย์” –อินทรีย์ คือ สติ
- (๑๘) “สมาธินทรีย์” –อินทรีย์ คือ สมาธิ ได้แก่ เอกัคคตา
- (๑๙) “ปัญญาอินทรีย์” –อินทรีย์ คือ ปัญญา

หมวดที่ ๕

- (๒๐) “อัญญาตัญญูสสามิตินทรีย์” –อินทรีย์แห่งผู้ปฏิบัติด้วยมุ่งว่าเราจักรู้สังขารมที่ยังมีได้รู้
ได้แก่ โสตาปัตติมคคญาณ
- (๒๑) “อัญญินทรีย์” –อินทรีย์ คือ อัญญา หรือปัญญาอันรู้ทั่วถึง ได้แก่ ญาณ 6 ในท่ามกลาง คือ โสตา
ปัตติผลญาณ ถึงอรหัตตมคคญาณ
- (๒๒) “อัญญาตาวินทรีย์” –อินทรีย์แห่งท่านผู้รู้ทั่วถึงแล้ว กล่าวคือ ปัญญาของพระอรหันต์ ได้แก่
อรหัตตผลญาณ

ในบรรดาธรรมแห่ง “อินทรีย์ ๒๒” ดังกล่าวนี้ ย่อมหมายถึง “กองชีวิตแห่งเบญจขันธ์” [นามรูปแห่งขันธ์ ๕] ที่บรรยายเป็นศัพท์บัญญัติแห่งปรมาตม์ [ปรมาตตสังขะ] ในความเป็นจริงนั้น ก็มีมิติความสัมพันธ์เกี่ยวโยงกับหลักไตรสิกขา ได้แก่ “ศีล-สมาธิ-ปัญญา” เมื่อประมวลรวมกันเป็นหนึ่งเดียว ก็ย่อมหมายถึง “ตัวตนแห่งบุคคล” หรือ “กายและใจ” หรือ “ร่างกายกับจิตวิญญาณ” ก็หมายถึง “มนุษย์ –สัตว์ทั้งหลาย” โดยอธิบายเป็นภาษาธรรมว่า “เบญจขันธ์-ขันธ์ ๕-นามรูป-อุปาทานขันธ์ ๕” [อุปาทิขันธ์] เพราะฉะนั้น ในขั้นตอนของการบรรลุถึง “ความตรัสรู้แห่งอภิสัมย์” [อาสวัชชญาณ-สัมโพธิญาณ-อภิสัมย์] นั้น อริยบุคคลผู้รู้แจ้งแทงตลอดในธรรมทั้งปวงนั้น ต้องถึงพร้อมด้วย “สัมมาทิฐิ” ใน ๒ ฝ่าย ได้แก่ (๑) “โลกียสัมมาทิฐิ” นั่นคือ **โลกียธรรม** อันเป็นปัญญาที่ประกอบด้วย **ญาณในวิปัสสนา** ทั้งหลาย และ (๒) “โลกุตตรสัมมาทิฐิ” นั่นคือ **โลกุตตรธรรม** อันเป็นปัญญาที่ประกอบด้วย “**โลกุตตรธรรม ๘**” [มรรค ๔-ผล ๔-นิพพาน ๑] และ “**โพธิปักกียธรรม ๓๗**” [สติปัญญา ๔-สัมมัปปธาน ๔-อิทธิบาท ๔-อินทรีย์ ๕-พลัง ๕-โพชฌงค์ ๗-มรรคมีองค์ ๘] รวมถึง “**อาสวัชชญาณ**” ด้วย ตามนัยสำคัญแห่งความตรัสรู้ธรรมวิเศษ [อริยมรรค-อูตตริมนุสสรธรรม-ธรรมวิเศษ-คุณวิเศษ-คุณอันใหญ่] นั้น บุคคลผู้เจริญด้วยบุญวาสนานั้น ต้องเป็นผู้ถึงพร้อมด้วยคุณแห่งพหูสูตเป็นสำคัญ [เสขปฏิบัติสัมภิตา-ปฏิบัติสัมภิตา-ปฏิบัติสัมภิตา-ปฏิบัติสัมภิตา-ปฏิบัติสัมภิตา] (ผู้บรรลุปฏิบัติสัมภิตา) คือ ผู้มีปรีชาแจ้งหรือปัญญาแตกฉาน ได้แก่ อตถปฏิบัติสัมภิตา-สัมมปฏิบัติสัมภิตา-นินฺตติปฏิบัติสัมภิตา-ปฏิบัติสัมภิตา] ที่เรียกว่า “**พหูสูตมีองค์ ๕**” ดังนี้

“พหูสูตมืองค์ ๕” หมายถึง คุณสมบัติที่ทำให้ควร ได้รับชื่อว่าเป็นพหูสูต คือ ผู้ได้เรียนรู้มาก หรือผู้คงแก่เรียน ได้แก่

- (๑) “พหูสูต” คือ ฟังมาก นั่นคือ ได้เล่าเรียนสดับฟังไว้มาก
- (๒) “ชตา” คือ จำได้ นั่นคือ จับหลักหรือสาระได้ ทรงจำความไว้แม่นยำ
- (๓) “วจา ปริจิตา” คือ คล่องปาก นั่นคือ ท่องบ่นหรือใช้พูดอยู่เสมอจนแคล่วคล่องจัดเจน
- (๔) “มนสานุเปกขิตา” คือ พังใจขึ้นใจ นั่นคือ ใส่ใจนึกคิดพิจารณาจนเจนใจ นึกถึงครั้งใด ก็ปรากฏเนื้อความสว่างชัด
- (๕) “ทิฏฐิยา สุปฏิวิฐา” คือ ขบได้ด้วยทฤษฎี หรือ ทางตลอดคดีด้วยทฤษฎี [ทิฏฐิสัมปทา] นั่นคือ มีความเข้าใจลึกซึ้ง มองเห็นประจักษ์แจ้งด้วยปัญญา ทั้งในแง่ความหมายและเหตุผล

เพราะฉะนั้น การบรรลุธรรมวิเศษทั้งหลายนั้น **ความเป็นผู้คงแก่เรียน** [พหุสัจจะ–Learning Person] จึงเป็นคุณสมบัติสำคัญแห่งความสำเร็จสมประสงค์ในทางธรรม เพราะพระพุทธศาสนาเป็น “ศาสนาแห่งปัญญา” ที่ผู้ปฏิบัติธรรมต้องพัฒนาตนเองให้ถึงพร้อมด้วยอริยมรรคเท่านั้น จึงจะสามารถตรัสรู้ธรรมวิเศษทั้งหลายได้จริง ฉะนั้น พระพุทธศาสนาไม่ใช่ศาสนาแห่งวิวรรณ์ [ปริชาหยังรู้ด้วยอำนาจของสิ่งศักดิ์สิทธิ์–Revelation] ในคำว่า “ปัญญา” [Wisdom] นั้น ต้องประกอบด้วยเหตุผลอันเกิดจากปริชาหยังรู้ภายในตนเอง ไม่ใช่เกิดจากภายนอกตามลำพัง เกิดจากการบำเพ็ญเพียรภาวนากรรมฐาน ไม่ว่าจะ เป็น “สมถภาวนา” หรือเป็น “วิปัสสนาภาวนา” ก็ตาม ต่างเรียกว่า “ภาวนามยปัญญา” ที่มีอำนาจพลังใน “การตรัสรู้” [Enlightenment] องค์ความรู้ทั้งหลายที่เกิดขึ้นในวิปัสสนาภูมินั้น เกี่ยวข้องกับความจริงหรือสัจธรรมแห่งชีวิตของตนเองทั้งสิ้น นั่นคือนำมาตั้งเป็นทฤษฎีหรือหลักธรรม เพื่ออธิบายสภาวะธรรมแห่งชีวิต หรือสภาวะแห่งจิตที่แปรปรวนไปตามกระแสเวทนา วิถีจิต [วิถีจิต] ที่ตนเองจะต้องรู้เท่าทันในสภาวะธรรมนั้น ว่าเกิดจากมูลเหตุแห่งกิเลสที่หมักดองอยู่ในจิตหรือพื้นจิตตสันดาน เมื่อล่วงรู้ถึงความจริงดังกล่าวมาแล้ว ก็อย่าไปยุ่งเกี่ยวเป็นทุกข์กับสภาวะธรรมเหล่านั้น ด้วยการทำจิตเป็นกลางวางเฉยต่อเรื่องๆ นั้น ที่เรียกว่า “อุเบกขา” นั่นเอง

แต่อย่างไรก็ตาม ในความเป็นจริงตามคติโลกนั้น คนส่วนใหญ่เข้าใจกระแสชีวิตของตนไปในทางเรื่องการทำมาหากินเพื่อปากท้องในแต่ละวัน ซึ่งก็นับว่าเป็นเรื่องที่ยากสาหัสเหมือนกัน เพราะต้องแย่งกันกินแย่งกันอยู่ ชนิดที่ว่าไร้ความเมตตาปราณีต่อกัน เพราะต่างฝ่ายต่างรักษาผลประโยชน์ของตนเองเป็นหลัก มิฉะนั้น ก็ต้องพากันครอบครัวยอดตาย เป็นทุกข์เดือดร้อน โดยเฉพาะคนที่เป็หนี้สินที่ยากที่จะหาทางนำเงินมาชำระเจ้าหนี้ได้ ก็เท่ากับทุกคนต่างต้องเบียดเบียนกันและกัน เพื่อให้มีชีวิตอยู่รอดได้เท่าที่จะทำได้ เมื่อไปพูดถึงการไปปฏิบัติธรรม ก็ยังเป็นเรื่องยาก ทั้งที่ปัญญาทั้งหลายที่เกิดจากการภาวนากรรมฐานนั้น เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับความจริงแห่งชีวิตที่ประเสริฐ สามารถนำมาประยุกต์ดัดแปลงให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ให้เกิดความสำเร็จด้วย “สัมมาอาชีวะ” อนึ่ง อาจกล่าวได้ว่า ชีวิตไม่ใช่เฉพาะเรื่องการหาเงินเพื่อปากท้องเพียงอย่างเดียวเท่านั้น ว่าอะไรก็ทำได้ไม่อายและกลัวบาปทั้งนั้น อย่างนี้เรียกว่า “ความไม่ใช่มนุษย์” คือ

ไม่มีมนุษยธรรม เพราะมีใจกล้าในการทำบาปชั่วทั้งหลาย อันนำชีวิตไปตกอยู่ในอบายภูมิทั้งหลาย ฉะนั้น ความเข้าใจผิดในนัยสำคัญของชีวิต เป็นเรื่องที่ทุกคนควรพึงศึกษาแยกแยะให้ชัดเจน เพื่อนำทางชีวิตให้ปลอดภัยจาก “โยคธรรม” [กาม-ภพ-ทิฏฐิ-อวิชชา] ทั้งหมด แต่ถ้าไม่รู้จักคิดพิจารณาถึงรายละเอียดของชีวิตตามเป็นจริง บุคคลนั้นก็ย่อมหาความสงบสุขในชีวิตได้ยากมาก ก็คงดำเนินชีวิตเพราะความไม่รู้จริงแห่งอวิชชา ที่ครอบงำปิดกั้นปัญญาไม่ให้รู้อย่างเท่าทันกิเลสทั้งหลาย

ในประการสุดท้ายนี้ เมื่อมีการกล่าวถึง คำว่า “ชีวิต” ในทางธรรมนั้น ย่อมหมายถึง “กองชีวิตแห่งเบญจขันธ์” โดยแสดงนัยถึง “สังสารทุกข์” หรือ “อุปาทานขันธ์ ๕ เป็นทุกข์” อันเกิดขึ้นดับไปไม่สิ้นสุดในวิถีชีวิตจนกว่าจะสิ้นชีวิตไปจากโลกนี้ และยังคงประสบชะตากรรมเช่นเดิมในภพชาติใหม่ไปอีกอย่างไม่สิ้นสุดเช่นกัน คือ สภาวะที่เวียนว่ายตายเกิด ไม่สิ้นสุดที่เกิดจากความไม่รู้จริงแห่งอวิชชา ที่ทำให้เกิดความทะยานอยากแห่งตัณหา และเกิดความยึดมั่นถือมั่นแห่งอุปาทาน ทั้งมีสุขและทุกข์เกิดดับสลับสับเปลี่ยนหมุนเวียนไปอย่างนี้ [ให้พิจารณาตามหลักอทิปปัจจยตา-ปฏิจจสมุปบาท] เพราะฉะนั้น ความไม่รู้จริงในชีวิต จึงเปรียบเสมือนกลไกแห่งความนึกคิด ที่คอยจ้องจะทำลายชีวิตด้วยตัวมันเอง เพราะเจ้าของชีวิตก็ยังดำเนินชีวิตด้วยความประมาทหรือความหลงขาดสติสัมปชัญญะ ไม่ใช้วิจารณญาณในการถลั่นกรองเรื่องราวต่างๆ ในชีวิต ไม่ยอมรับรู้ถึงสาเหตุแห่งมาร อุปสรรค ปัญหา หรือ ความทุกข์ทั้งกายและใจ ความรู้แจ้งประจักษ์ในชีวิตจึงมีนัยสำคัญในการปฏิบัติธรรม เพื่อให้บรรลุถึง “โลกุตตรธรรม” นั่นคือ “บรมธรรมแห่งนิพพาน” ซึ่งเป็นรางวัลชีวิตอันสูงส่ง ที่ทุกคนพึงมีพึงได้ในชีวิตนี้ ไม่ใช่จะเป็นเรื่องเกินไกลที่จะเอื้อมถึงได้ เพียงแต่จะตั้งใจทำจริงจังหรือไม่ ด้วยความเข้าใจที่ถูกต้องตามคำสอนของพระพุทธเจ้า ที่ประกอบด้วยการใช้ปัญญาในการสืบค้นและค้นหาเหตุผลแห่งความทุกข์ในชีวิตของตน พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงปูพื้นแนวทางในการเข้าถึง “อริยสัจธรรม” ไว้อย่างดีและน่าอัศจรรย์ แก่ผู้รู้จริงและทำจริงเท่านั้น ไม่ใช่ชักนำกันเข้ามาทำหลอกล่อ เล่นๆ ไปวันๆ หนึ่ง ไม่มีจุดหมายปลายทางชีวิตที่ชัดเจน ก็จะมีควมวิบัติฉิบหายที่จะรุกรานเข้ามาในชีวิตเท่านั้น หนึ่ง จังหวะชีวิตและโอกาสชีวิตเป็นให้ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน ธรรมชาติดีความยุติธรรมและเที่ยงตรง ไม่มีอคติหรือความลำเอียง นั่นคือ ให้เวลาทุกคนมาเท่าๆ กัน เพียงแต่ใครจะรู้จักคิดพิจารณาเป็นเท่านั้น [โยนิโสมนสิการ] ถือประพฤติปฏิบัติตามแนวทางแห่งอริยมรรค [อริยมรรคมีองค์ ๘-อริยสัจ ๔] นั่นคือ สภาวะชีวิตอันถูกต้องที่ดำเนินไปอย่างปกติสงบสุขตามคติฝ่ายโลกิยะหรือโลกุตระก็ได้ ดีกว่าไม่เลือกทางเดินตามกระแสแห่งอริยมรรค เพราะฉะนั้น ความหมายของ คำว่า “ความมีนัยสำคัญแห่งชีวิต” คงไม่ใช่คำถามที่จะตอบอะไรได้ยากสำหรับทุกคน นั่นคือ “การตัดสินใจลงมือปฏิบัติธรรมตามคำสอนของพระพุทธเจ้า เพื่อละทิ้งและหลุดพ้นจากโลกิยะแห่งวัฏฏะ ไปสู่โลกุตระแห่งวิวิฏฐะ” เท่านั้นเอง.

